

3. Про затвердження Положення про координацію діяльності правоохоронних органів по боротьбі із злочинністю та корупцією : Наказ ГПУ, МВС України, СБУ, ДПС України, МО України, ДМтС України, Держприкордонслужби, ДПтСУ від 26 квітня 2012 р. №43/375/166/353/284/241/290/236 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.customs.com.ua/php/document.php?ISN=55664>.
4. Про координацію діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності та корупції : Наказ Генеральної прокуратури України від 16 січня 2013 р. № 1/1гн [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/pro-koordinaciju-dijalnosti-pravoohoronnih-organiv-u-sferi-p-doc129347.html>.
5. Махнин В.И. Основы управления в органах безопасности : [учеб.] / В.В. Махнин. – М. : Изд-во Шумилова И.И., 2001. – 183 с.
6. Мозгова В.А. Поняття та рівні координації діяльності правоохоронних органів із протидії злочинності й корупції / В.А. Мозгова // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 2. – С. 290–294.
7. Проневич О.С. Координаційна діяльність прокурора: управлінсько-правова природа, легітимізація і проблеми реалізації / О.С. Проневич // Право і Безпека. – 2015. – № 3(58). – С. 51–57.
8. Печенкін І. Координація діяльності з протидії злочинності та корупції як один із пріоритетних напрямів роботи прокурора / І. Печенкін // Віче. – 2015. – № 2. – С. 24–27 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.viche.info.
9. Манжола П. Удосконалення механізмів координації державної політики протидії корупції / П. Манжола [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/monitor/July2009/11.htm>.
10. Закон України «Про прокуратуру» : науково-практичний коментар : у 3 кн. / за заг. ред. В. Пшонки, О. Литвака. – К. : Алерта, 2013 – ... – Кн. 1. – 2013. – 336 с.
11. Мудров А. Форми координації діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності та корупції / А. Мудров, І. Європіна // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2013. – № 3. – С. 73–78.

УДК 342.951:351.744(477)

ІЛЬНИЦЬКИЙ В.О.

ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Статтю присвячено проблемам адміністративно-процесуальної діяльності органів Національної поліції під час застосування ними поліцейських заходів. Проаналізовано та визначено основні поняття, пов'язані зі застосуванням поліцейських заходів, та здійснено їх тлумачення.

Ключові слова: органи Національної поліції України, поліція, поліцейські заходи, адміністративно-процесуальна діяльність.

Статья посвящена проблемам административно-процессуальной деятельности органов Национальной полиции при применении ими полицейских мер. Проанализированы и определены основные понятия, связанные с применением полицейских мер, и осуществлено их толкования.

Ключевые слова: органы Национальной полиции Украины, полиция, полицейские меры, административно-процесуальная деятельность.

The article is devoted to problems of administrative and procedural activities of the National Police in the application of their police measures. Analyzed and defined the basic concepts related to the application of police measures and made their interpretation.

Key words: Ukraine National Police authorities, police, policing, administrative and procedural activities.

© ІЛЬНИЦЬКИЙ В.О. – аспірант кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності (Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого)

Вступ. Трансформація та реформування Міністерства внутрішніх справ України є однією з масштабних подій, яка робить внесок у розвиток правоохоронної сфери та підлягає пильній увазі з боку громадськості та світової спільноти. Одним із рішучих кроків влади на шляху перетворень є прийняття Закону України «Про Національну поліцію», який визначає загальні засади функціонування майбутніх поліцейських підрозділів та їх окремих посадових осіб [1]. Правові підстави, види та порядок застосування поліцейських заходів є важливим питанням для практичної діяльності органів Національної поліції, а також для наукової діяльності вчених. Застосування поліцейських заходів є ще не дослідженими питанням у зв'язку із нещодавнім прийняттям відповідного закону. Раніше міліція в Україні виконувала широке коло завдань та функцій щодо забезпечення правопорядку, захисту прав і свобод громадян, попередження і припинення правопорушень, тому від удосконалення її правоохоронної діяльності значною мірою залежить зміцнення законності і правопорядку в країні [2]. У правоохоронній діяльності використовуються різноманітні організаційні, технічні, виховні та інші засоби, особливе місце серед яких займають правові, зокрема, адміністративно-правові засоби протидії та профілактики правопорушень. Важливою зміною та підґрунтям здійснення своїх повноважень поліцією є принципова зміна розуміння місця та ролі поліції у відносинах до соціального помічника, а не силової структури.

Постановка завдання. Метою статті є здійснення правового аналізу застосування поліцейських заходів превентивного характеру та здійснення органами Національної поліції адміністративно-процесуальної діяльності, а також визначення основних понять.

Результати дослідження. Закон України «Про Національну поліцію» визначає завдання поліції, які є наданням поліцейських послуг у сферах: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства й держави; 3) протидії правопорушень; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [1].

Норма статті відбиває реформування цих правоохоронних органів з системи державного примусу на сервісну службу з наданням послуг. Поліція має застосовувати мінімум сили, бути моральними, не терпіти «карального ухилу» та неправомірних дій, боротися за справедливість, прагнути запобігати вчиненню правопорушень, а не просто на них реагувати, а також сягати якомога вищого ступеня відповідальності за діяльність кожного й усіх разом, цілої організації» [3, с. 16–17].

Поліцейський захід – це дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень.

Поліцейський захід застосовується виключно для виконання повноважень поліції. Обраний поліцейський захід має бути законним, необхідним, пропорційним та ефективним.

Обраний поліцейський захід є законним, якщо він визначений законом. Поліцейському заборонено застосовувати будь-які інші заходи, які не визначені законами України.

Обраний поліцейський захід є необхідним, якщо для виконання повноважень поліції неможливо застосувати інший захід або його застосування буде неефективним, а також якщо такий захід заподіє найменшу шкоду як адресату заходу, так і іншим особам.

Застосований поліцейський захід є пропорційним, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави, не перевищує блага, для захисту якого він застосований, або створеної загрози заподіяння шкоди.

Обраний поліцейський захід є ефективним, якщо його застосування забезпечує виконання повноважень поліції.

Поліція для охорони прав і свобод людини, запобігання загрозам публічній безпеці і порядку або припинення їх порушення також застосовує в межах своєї компетенції поліцейські превентивні заходи та заходи примусу, визначені цим Законом.

Поліція для виконання покладених на неї завдань може застосовувати інші заходи, визначені окремими законами.

Якщо поліцейського неможливо ідентифікувати за зовнішніми ознаками, він зобов'язаний пред'явити особі документ, що посвідчує його повноваження [1].

Аналіз статті дозволяє виокремити особливості, притаманні поліцейським заходам під час їх використання:

1. Поліцейський захід має бути законним, бо він визначений у законах України. Нормою Закону України прямо передбачено застосування заходів на підставі Законів. Отже, регламентування цих заходів у підзаконних нормативних актах буде незаконним та не матиме юридичної сили, унеможливаючи зловживання владою вищими органами.

2. Для виконання повноважень поліції та здійснення адміністративно-процесуальної діяльності під час застосування поліцейських заходів він має бути необхідним та стає таким у випадках:

- 1) якщо для виконання повноважень поліції неможливо використати інший захід;
- 2) якщо застосування іншого засобу буде неефективним;

3) якщо такий захід заподіяв би найменшу шкоду як адресату заходу, так і іншим особам.

3. Для правомірного застосування поліцейського заходу він має бути пропорційним та вважається таким, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави, не перевищує блага, для захисту якого він був застосований, або створеної загрози заподіяння шкоди.

4. Під час здійснення адміністративно-процесуальної діяльності, щоб забезпечити та досягнути поставлену мету, для ефективності поліцейський застосовує поліцейські заходи.

Поліцейський захід застосовується виключно для виконання повноважень поліції і має бути припинений, якщо:

1) досягнуто мету його застосування;

2) очевидно, що мету заходу неможливо досягнути;

Законом України визначено перелік превентивних поліцейських заходів.

Поліція може застосовувати такі превентивні заходи: 1) перевірка документів особи; 2) опитування особи; 3) поверхнева перевірка і огляд; 4) зупинення транспортного засобу; 5) вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території; 6) обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю; 7) проникнення до житла чи іншого володіння особи; 8) перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ; 9) застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; 10) перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб; 11) поліцейське піклування.

Під час проведення превентивних поліцейських заходів поліція зобов'язана повідомити особі про причини застосування до неї превентивних заходів, а також довести до її відома нормативно-правові акти, на підставі яких застосовуються такі заходи.

Більшість з превентивних поліцейських заходів не є новими, та застосовувались міліцією. Доцільно було б розглянути такий поліцейський захід, як піклування.

Поліцейське піклування може здійснюватися щодо:

1) неповнолітньої особи віком до 16 років, яка залишилася без догляду;

2) особи, яка підозрюється у втечі з психіатричного закладу чи спеціалізованого лікувального закладу, де вона утримувалася на підставі судового рішення;

3) особи, яка має ознаки вираженого психічного розладу і створює реальну небезпеку оточуючим або собі;

4) особи, яка перебуває у публічному місці і внаслідок сп'яніння втратила здатність самостійно пересуватися чи створює реальну небезпеку оточуючим або собі.

Поліцейське піклування щодо:

1) осіб, зазначених у пункті 1 частини першої цієї статті, – передання батькам або усиновителям, опікунам, піклувальникам, органам опіки та піклування;

2) осіб, зазначених у пунктах 2, 3 частини першої цієї статті, – передання відповідному закладу;

3) осіб, зазначених у пункті 4 частини першої цієї статті, – передання у спеціальний лікувальний заклад чи до місця проживання.

Поліцейський зобов'язаний негайно повідомити особі зрозумілою для неї мовою підставу застосування поліцейського заходу, а також роз'яснити право отримувати медичну допомогу, давати пояснення, оскаржувати дії поліцейського, негайно повідомити інших осіб про її місце перебування.

Повідомлення про права і їх роз'яснення поліцейським може не проводитися у випадку, коли є достатні підстави вважати, що особа не може усвідомлювати свої дії і керувати ними.

Поліцейський уповноважений вилучити в особи зброю чи інші предмети, якими особа може завдати шкоди оточуючим чи собі, незалежно від того, чи заборонені вони в обігу.

Поліцейському заборонено здійснювати обшук особи, щодо якої здійснюється поліцейське піклування.

Про застосування поліцейського піклування складається протокол, у якому зазначаються: місце, дата і точний час (година і хвилини) застосування поліцейського заходу; підстави застосування; опис вилученої зброї чи інших предметів; клопотання, заяви чи скарги особи, якщо такі надходили, наявність чи відсутність видимих тілесних ушкоджень.

Протокол підписується поліцейським і особою. Копія протоколу негайно під розпис вручається особі. Протокол може не надаватися особі для підписання, а його копія – вручатися особі у випадку, коли є достатні підстави вважати, що вона не може усвідомлювати свої дії і керувати ними. У такому випадку протокол надається особі чи органу, передбаченому абзацом другим частини першої цієї статті.

Про кожне застосування поліцейського заходу поліцейський одразу повідомляє за допомогою технічних засобів відповідального поліцейського в підрозділі поліції.

У разі наявності достатніх підстав вважати, що передання особи тривало довше, ніж це необхідно, відповідальний поліцейський в підрозділі поліції зобов'язаний провести перевірку для вирішення питання про відповідальність винуватих у цьому осіб.

Поліцейський зобов'язаний надати особі можливість негайно повідомити про своє місце перебування близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб за вибором цієї особи.

Поліцейський зобов'язаний негайно повідомити батьків або усиновителів, опікунів, піклувальників, орган опіки та піклування про місце перебування неповнолітньої особи [1].

Новелою є такий превентивний захід, як поліцейське піклування, що також розуміється як обмеження волі без арешту. У цьому виді превентивного заходу є великий ризик свавілля. У Закон потрібно внести доповнення стосовно того, що такий захід застосовується лише за потреби та пропорційно до законної мети або у невідкладному випадку, якщо не існує іншого ефективного механізму нагляду. Також описана процедура поліцейського піклування повинна мати імперативний характер і застосовуватися чітко з дотриманням норм Закону.

Дещо незрозуміла та ускладнена для застосування норма статті, у якій міститься визначення того, що поліцейський має вилучити в особи зброю чи інші предмети, якими особа може завдати шкоду оточуючим чи особі, а далі міститься заборона здійснювати обшук особи, щодо якої здійснюється поліцейське піклування. На нашу думку, саме у цій частині статті потрібно внести доповнення щодо випадків, стосовно яких поліцейський може проводити обшук особи і це все має засвідчуватися складанням протоколу. А також доповнити, що вилучати в особи зброю чи інші предмети можуть поліцейські однієї статі з особою, стосовно якої здійснюється поліцейське піклування.

Висновки. Таким чином, у статті розглянуто застосування поліцейських заходів превентивного характеру під час здійснення органами Національної поліції адміністративно-процесуальної діяльності та запропоновано законодавче регулювання та доповнення до вже дійсних нормативних актів змін та доповнень.

Список використаних джерел:

1. Про Національну поліцію : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
2. Про міліцію : Закон України від 20 грудня 1990 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 4. – Ст. 20.
3. Лошицький М.В. Реабілітація поліцейського права / М.В. Лошицький // Право України. – 2002. – № 7. – С. 95–99.
4. Михайленко П. Міліція чи поліція? / П. Михайленко // Міліція України. – 2006. – № 12. – С. 16–17.
5. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5492-17>.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
7. Конституція України від 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
8. Губанов А.В. Основы организации и функционирования полиции зарубежных государств и использование их опыта для совершенствования деятельности органов внутренних дел России : дисс. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституционное право; муниципальное право» / Губанов Андрей Васильевич. – М., 1997. – 355 с.